

**Коментарі Республіки Молдова
до других Висновків
Консультативного комітету Ради Європи
з Рамкової конвенції щодо захисту національних меншин
(квітень 2005р.)**

Дані коментарі складені до тексту других Висновків (далі – Висновки) Консультативного комітету (далі КК) Ради Європи з Рамкової конвенції щодо захисту національних меншин, і ухвалені 9 грудня 2004 р. відповідно до статті 26 (1) Рамкової конвенції та правила 23 Резолюції (97)10 Комітету Міністрів.

Висновки, що коментуються, посилаються на висновки першого циклу моніторингу Рамкової конвенції, видрукувані у перших Висновках Консультативного комітету 1 березня 2002 р. і у відповідній Резолюції Комітету Міністрів від 15 січня 2003 р.. Текст даних Висновків містить констатації та рекомендації, сформульовані в процесі другого циклу моніторингу виконання Рамкової конвенції Республікою Молдова за період, який охоплює 2003 (другу половину) – 2004 рр.

Аналізуючи ситуацію в нашій республіці, КК відзначив низку позитивних зрушень, які свідчать, що Республіка Молдова конструктивно підійшла до процесу втілення Рамкової конвенції, наслідком чого можна вважати стабілізацію міжетнічних стосунків - у молдовському суспільстві запанувала атмосфера толерантності та взаємоповаги.

Текст других Висновків офіційно передали представникам Республіки Молдова у період, який співпав з виборчими перегонами до Парламенту країни. Згідно зі ст. 60 Конституції Республіки Молдова Парламент “ є вищим представницьким органом народу Республіки Молдова і єдиною законодавчою владою держави”. За ініціативою Президента Республіки Молдова Володимира Вороніна міжнародний моніторинг парламентських виборів здійснювала Місія спостерігачів, до складу якої ввійшли делегації ПАСЕ, ОБСЄ, Європейського парламенту і Бюро з демократичних інститутів та прав людини ОБСЄ.

До списків низки політичних формувань, що претендували на представництво в Парламенті, ввійшли кандидати у депутати, представники національних меншин. Цей факт демонструє рівні права громадян, незалежно від етнічного походження, у тому числі і на участь у політичному житті країни. Тож перебування в складі нового Парламенту депутатів, представників національних меншин, є однією із законних можливостей участі в політичному, культурному, соціально-економічному житті країни, а також участі в державних справах, змоги впливати на ухвалення рішень, котрі торкаються їхніх безпосередніх

інтересів, що співвідноситься з рекомендаціями КК (див. пп. 2, 3, 140 Висновків).

Інтереси представників національних меншин було враховано під час друкування бюлетенів для голосування двома мовами – державною й російською.

Перебіг виборів, результати голосування, визнання їх міжнародною спільнотою демократичними і в цілому такими, що відповідають міжнародним стандартам та нормам Ради Європи та ОБСЄ, є красномовним підтвердженням правильності курсу Молдови на просування і зміцнення демократії. Цей курс є незмінним і стратегічно пріоритетним для нашої країни.

Націленість країни на європейську інтеграцію проголошена в “Декларації про політичне партнерство в ім’я просування цілей європейської демократії” – першого документа, одностайно ухваленого Парламентом 24 березня 2005 р.

У Декларації сформульовано завдання, що визначають подальший розвиток Республіки Молдова:

- забезпечення послідовного й незворотного курсу на європейську інтеграцію;
- мирне демократичне розв’язання придністровського питання;
- ефективне функціонування демократичних інститутів;
- *гарантування прав національних меншин;*

Документ також визначає основні напрямки політичного партнерства, *один із яких орієнтований на спільні політичні зусилля щодо розвитку та всебічного зміцнення ролі державної мови як мови більшості населення країни, а також на розвиток на ґрунті європейських стандартів мов і культур усіх національних меншин, що мешкають у Республіці Молдова.* Таким чином Республіка Молдова ще раз підтверджує прихильність до міжнародних стандартів, у тому числі й до Рамкової конвенції щодо захисту національних меншин.

Як зазначає КК, однією з невирішених проблем Республіки Молдова є проблема Придністров’я, котра продовжує викликати серйозну стурбованість, через те що конфлікт впливає на такі важливі сторони життя всього населення Республіки Молдова, як міжетнічне співробітництво, стабільність, територіальна цілісність і суверенітет держави (див. пп. 8-12 Висновків).

Молдова готова відновити переговори з придністровського врегулювання, що також відбито в змісті “Декларації”, де одним із пріоритетів політичного партнерства визнаються спільні політичні і дипломатичні зусилля, а також громадянські ініціативи, спрямовані на остаточне мирне розв’язання придністровського питання. Згідно з “Декларацією”, політичне врегулювання даної проблеми має провадитися на підставі Конституції країни і норм міжнародного

права, у тісній співпраці з ОБСЄ, Європейським Союзом, Румунією, Росією, США та Україною, і передбачати якомога швидшу демократизацію Придністровського регіону.

Керівництво країни готове ухвалити Закон про автономію Придністровського регіону Республіки Молдова, про що заявив Президент Володимир Воронін на зустрічі з членами делегації моніторингової комісії ПАСЕ Жозет Дюр'є та Андре Кваккестадом, які відвідали Молдову 16-18 лютого цього року.

Практична реалізація цих ініціатив дасть змогу розширити географічний ареал застосування Рамкової конвенції і в Придністровському регіоні, де, як на думку КК, моніторинг виконання Рамкової конвенції у ситуації, яка склалася на сьогодні, залишається проблематичним, а також дасть змогу задіяти політичний і громадянський механізми впливу з метою реалізації рекомендацій КК щодо даної проблематики (див. пп. 9, 156, 157 Висновків).

Курс Молдови на внутрішню інтеграцію співпадає з базовими цінностями й настановами європейської інтеграції в гуманітарній сфері: єдність у розмаїтті, підтримка культурної, мовної, релігійної і духової різноманітності, як загальноєвропейського надбання, що відбилося в **Плані дій “Республіка Молдова –Європейський Союз”**. Розрахований на два роки План став першим кроком у економічній, політичній, правовій кооперації і партнерстві Молдови з європейським співтовариством. 22 лютого 2005 року у Брюсселі в рамках сьомого засідання Ради зі співробітництва Республіка Молдова – Європейський Союз відбулося підписання рекомендацій щодо втілення Плану дій “Республіка Молдова –Європейський Союз”. З боку Молдови документ підписав Прем'єр-міністр Василій Тарлев.

2.1. Підрозділ “Фундаментальні права і свободи людини” розділу “Політичний діалог і реформи” передбачає заходи, які стосуються:

- забезпечення прав осіб, що належать до національних меншин (п. 4 Плану);

- адекватного реагування на висновки і рекомендації відповідних структур та експертів Ради Європи щодо дотримання Республікою Молдова *Рамкової конвенції про захист національних меншин*; розробки і запровадження законодавчих документів для запобігання дискримінації і гарантії прав національних меншин відповідно до європейських стандартів (п. 4 Плану).

У структурі Плану наявний також розділ 2.2. “Співробітництво з метою розв'язання придністровського конфлікту”, котрий містить низку практичних пропозицій щодо мирного врегулювання даної проблеми (п. 4 Плану).

Республіка Молдова розробила й затвердила Національну програму втілення Плану дій “Республіка Молдова – Європейський Союз”, у якому

детальніше відбиті дії, до котрих вдаватиметься республіка задля забезпечення прав національних меншин.

Виконуючи Указ Президента Республіки Молдова за № 2044-111 від 15 жовтня 2004 р., була розроблена **Національна програма соціально-економічного розвитку села на період 2005 –2015 рр. – “Молдовське село”**.

Зважаючи на різноманітний етнічний склад сільського населення Молдови, наявність сіл з компактним мешканням українців, гагаузів, болгар, ромів, представників інших національних меншин, а також сумісне проживання представників мажоритарного етносу і національних меншин, Департамент міжетнічних відносин розробив низку практичних пропозицій для реалізації Програми. Пропозиції стосуються сфери гармонізації міжетнічних відносин, збереження етнокультурного розмаїття, функціонування державної мови і мов національних меншин; передбачає моніторинг Закону про права осіб, що належать до національних меншин, і правовий статус їхніх організацій, просування Концепції національної політики Республіки Молдова у сільській місцевості, сприяння роботі лінгвістичних центрів по вивченню державної мови дорослим сільським населенням; містить інші організаційно-методичні заходи, які співвідносяться з окремими рекомендаціями КК (див. пп. 55, 97, 101, 107, 108, 119, 124 Висновків).

У своїх Висновках КК відзначає прогрес у вирішенні проблем, пов'язаних з інтеграцією ромського населення у структури молдовського суспільства. Однак не можна повною мірою погодитися з висновком КК про те, що Постанова Уряду “ Про деякі заходи щодо підтримки ромів Республіки Молдова” (за № 131 від 16.02.2001р.) не дала істотних результатів (див. п.45 Висновків). Постанова стала першим етапом у налагодженні системи державної підтримки ромської меншини, стимулювала увагу з боку органів публічного управління, як центральних, так і місцевих, до соціально-економічних труднощів, з якими стикаються роми, до проблем запобігання дискримінації щодо них, до вирішення питань поліпшення умов їх життя, медичного обслуговування тощо, що докладно відбито у другому Державному звіті Республіки Молдова (травень, 2004 р.).

Підвищилася активність представників ромської меншини у ділянці реалізації права на створення власних громадських організацій. За станом на 1 січня 2005 р., при Департаменті міжетнічних відносин акредитовано 10 республіканських етнокультурних організацій ромів, які є членами Координаційної ради етнокультурних організацій. За фінансової підтримки Уряду республіки реалізується низка проектів щодо облаштування доріг, газифікації й електрифікації сіл, де компактно мешкають роми.

Опираючись на чинну Постанову за № 131 від 16.02.2001 р., розроблено проект Програми заходів щодо підтримки циганів/ромів Республіки Молдова на 2005-2010 рр, який найближчим часом буде узгоджено з органами центрального і місцевого публічного управління країни, а також з етнокультурними організаціями ромів. Центральні й місцеві державні органи Молдови готові продовжити взаємодію з Радою Європи щодо реалізації рекомендацій КК, які стосуються проблем ромського населення.

Законодавство Республіки Молдова передбачає відповідальність, у тому числі і з боку поліції, за прояви **дискримінації** до громадян, незалежно від їх етнічної приналежності. Втім, КК відзначає випадки ворожості та дискримінаційних дій по відношенню до представників різних етнічних груп, зокрема, до осіб ромської національності, інформація про які надійшла з неурядових джерел. Беручи до уваги констатації і рекомендації КК (пп. 68 – 73 Висновків), Міністерство внутрішніх справ Республіки Молдова інформує, що одним із напрямків роботи органів внутрішніх справ є дотримання прав людини і принципу рівності перед законом усіх громадян, незалежно від національної приналежності.

Згідно з коментарями Міністерства внутрішніх справ, у 2003-2004 р.р. разом з Центром з прав людини в Молдові, програмою UNICEF, міжнародними експертами Ради Європи, іншими організаціями, у тому числі неурядовими, проведено низку навчальних семінарів з наступних проблем: “Дотримання прав людини”, “Поліцейська етика”, “ Втілення Кодексу поліцейської етики”; організовано семінари щодо імплементації Конвенції проти тортур та інших жорстоких, нелюдських чи таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання; уживаються інші форми підвищення кваліфікації для співробітників органів внутрішніх справ у галузі прав людини.

Зараз Республіка Молдова готує Доповідь про виконання міжнародної Конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, який у третьому кварталі цього року буде представлено Комітету по ліквідації расової дискримінації при ООН. До розробки тексту Доповіді залучені представники етнокультурних організацій національних меншин республіки.

У рамках політики **сусідства**, яку провадить об'єднана Європа, що відповідає принципам Рамкової конвенції, Молдова співпрацює з державами, етноісторичними Батьківщинами національних меншин, у галузях освіти, культури, ЗМІ тощо. Ці відносини регламентуються базовими Договорами про дружбу і співробітництво, міжурядовими угодами, міжвідомчими програмами.

Взявши до уваги рекомендації КК (див. пп. 22, 52, 89, 92, 100 Висновків) щодо задоволення соціально-культурних потреб української

меншини, Молдова продовжує конструктивну взаємодію з Україною задля об'єднання зусиль обох країн для підтримки українського населення республіки.

Активізується транскордонне співробітництво і зміцнення зв'язків з населеними пунктами в прикордонних з Україною районах. Так, 2004 року реалізована Програма заходів, спрямована на впотоужнення транскордонного співробітництва між Республікою Молдова та Україною в галузях економіки, міжетнічних стосунків, культури, освіти, митної служби тощо.

Завершилася дворічна (2003-2004 рр.) програма співробітництва Департаменту міжетнічних стосунків з державною адміністрацією Одеської області у галузі підтримки національних меншин.

2005 р. ініційовано переговори щодо укладання Угоди між Урядом Республіки Молдова та Кабінетом Міністрів України про співробітництво у забезпеченні прав осіб, що належать до національних меншин.

Прагнучи до ефективнішого забезпечення лінгвістичних і культурних прав *литовців, що належать до однієї з нечисленних національних меншин, а також болгар, що мешкають компактно*, Департамент міжетнічних відносин 2004 р. уклав міжвідомчі програми про співробітництво з аналогічним Департаментом Литовської Республіки та Агентством у справах болгар за кордоном при Уряді Болгарії.

Ухвалення перерахованих заходів дасть змогу інтенсивніше використовувати потенціал міждержавного співробітництва для виконання на практиці рекомендацій КК щодо різних національних меншин.

Як відзначає КК, у Республіці Молдова до цього часу не завершено процедуру реєстрації культу ісламу, не вирішено питання щодо виділення місця для облаштування мусульманського кладовища (див. пп. 78, 82 Висновків).

Відповідні органи виконавчої влади Республіки Молдова візьмуть до уваги рекомендації КК (див. пп. 81,84 Висновків) при повторному розгляданні цих проблем.

КК відзначає невиправдану політизацію, упередженість, небезсторонність і стереотипи, як по відношенню до національних меншин, так і до мажоритарного етносу, які часто демонструють **засоби масової інформації**, висвітлюючи міжетнічні стосунки і державно вагомні рішення (див. пп. 66, 67 Висновків).

Чинне законодавство Республіки Молдова передбачає відповідальність ЗМІ за **розпалювання міжнаціональної ворожнечі**, однак не дозволяє владі Республіки Молдова визначати політичний курс засобів масової інформації.

Розглядаючи процес розвою засобів масової інформації мовами національних меншин важливо відзначити деякі позитивні зміни. Хоча не всі проблеми вирішено, зокрема, проблеми інтересів української меншини і нечисленних етнічних груп, це не слід розглядати як результат відсутності політичної волі, вони обумовлені наявністю труднощів, пов'язаних з підготовкою журналістів, що володіють мовами національних меншин, недостатніми економічними ресурсами держави. З метою запровадження адекватних заходів, пильний аналіз рекомендацій КК щодо статті 9 Рамкової конвенції (див. пп. 89 – 92 Висновків) нарівні з іншими органами здійснює Координаційна рада з телебачення і радіомовлення Республіки Молдова.

Республіка Молдова вдячна КК за високу оцінку позитивних змін і тенденцій в мовній політиці, у сфері використання мов національних меншин, у системі освіти мовами національних меншин, у підтримці культур національних меншин, у процесі міжкультурного виховання та полікультурної освіти. Водночас, низка зауважень і рекомендацій, викладених у Висновках щодо статей 10, 12, 14 Рамкової конвенції, є справедливими та актуальними в умовах Республіки Молдова.

Ефективному запровадженню заходів, запропонованих КК щодо галузі **освіти** (див. розділ 111 п. 163 Висновків), сприятиме, зокрема, приєднання Республіки Молдова до Болонського процесу. Молдова отримала офіційне запрошення взяти участь у конференції міністрів просвіти європейських держав, котра відбудеться в травні ц.р. у норвезькому місті Берген. На конференції, де республіку представлятимуть міністр і заступник міністра, представник ректорів Молдови і представник студентства, розглядатиметься перспектива приєднання країни до Болонського процесу. Це дасть змогу привести у відповідність до європейських стандартів національну систему вищої освіти, підвищити якість вітчизняної вищої освіти і підготовки фахівців у різних галузях.

2004 р. у межах програми “Salt”, запровадженої за ініціативою Президента країни, 468 шкіл республіки підключили до глобальної мережі Інтернет. До кінця 2005 р. до Інтернету планується підключити ще 1151 навчальний заклад. Програма передбачає запровадження інформаційних технологій та комунікацій в систему доуніверситетської освіти всіх ступенів, модернізацію системи освіти незалежно від мови викладання, просування освітніх технологій, що сприятиме удосконаленню системи доуніверситетської освіти, у тому числі і для національних меншин.

У розділі “Гуманітарні контакти” (пп. 75, 76, 77) уже згаданого Плану дій “Республіка Молдова – Європейський Союз”, а також у Національній програмі по його втіленню міститься низка конкретних заходів щодо взаємодії в гуманітарній галузі: інтенсифікація

співробітництва в освіті й роботі з юнацтвом, підтримка полікультурної освіти; опанування неформальними формами виховання, зокрема, через посередництво програми YOUTH; кооперація в галузі культури, включаючи розвиток міжкультурного діалогу; підтримка культурного розмаїття через мас-медіа. Запропоновані практичні заходи у названих галузях відповідають змісту рекомендацій КК щодо сфери освіти для національних меншин і сповнюють надією на подальше успішне просування в Республіці Молдова відповідних положень Рамкової конвенції.

Для вирішення основних завдань інтеграції у єдине європейське співтовариство державна влада Молдови вивчає й запроваджує досвід підготовки входження до Європейського Союзу нових членів цього об'єднання. 29-31 березня ц.р. Республіку Молдова відвідала група експертів у складі 20 представників різних урядових структур Латвійської Республіки. Мета візиту – розвиток взаємодії з проблематики європейської інтеграції.

У межах візиту відбулася низка двосторонніх зустрічей за участю представника Литовського центру вивчення державної мови: у Бюро міжетнічних відносин, Національному термінологічному центрі, Міністерстві просвіти, Інституті мови Академії наук Республіки Молдова, під час яких обговорювалося коло тем з проблеми просування **державної мови** – розробки державної політики у галузі вивчення державної мови, розвитку законодавчої бази, вибору критеріїв визначення ступеня володіння державною мовою тощо. Використання досвіду Латвії дасть змогу визначитися в заходах щодо поліпшення етнолінгвістичної ситуації в Молдові, він використовуватиметься під час розробки Державного плану вивчення державної мови національними меншинами, на що налаштовують і рекомендації КК (див. пп. 123, 124, 163 Висновків).

Розвитку досягнутого в процесі розширення сфери функціонування молдовської мови сприятимуть результати *пілотного* етнолінгвістичного моніторингу (опитування) з проблем молдовсько-російського та російсько-молдовського білінгвізму, проведеного згідно з рішенням спільного засідання Комісії з прав людини і національних меншин при Парламенті Республіки Молдова, Колегії Департаменту міжетнічних відносин і Правління Координаційної ради етнокультурних організацій (CDO за № 278 від 27 липня 2004 р.). Результати опитування представляють не стільки репрезентативну картину, скільки стійкі тенденції, що мають місце в Молдові. Незважаючи на це, отримані висновки можуть використовуватися для удосконалення діяльності органів виконавчої влади, навчальних закладів, інших інституцій як на рівні окремих регіонів, так і в республіці в цілому, у контексті зауважень і рекомендацій, висловлених КК.

Треба зазначити, що КК демонструє розуміння етнолінгвістичних, соціально-економічних і політичних процесів у Молдові (у розглядуваний період), котрі впливають також і на становище національних меншин. Водночас, заключні констатації і рекомендації, викладені в розділі 111 Висновків (див. пп. 156-163), офіційними органами Республіки Молдова розглядаються як основа для організації подальшого просування Рамкової конвенції.

Додатково до заходів, що випливають із рекомендацій розділів 1 і 11 Висновків КК, органи публічного управління Республіки Молдова вивчають реальні можливості уживання заходів, які б відповідали рекомендаціям, викладеним у п. 163 Висновків, і спрямованих на:

- усунення існуючих недоліків, як у центрі, так і на місцях, у ділянці виконання Закону про права осіб, що належать до національних меншин і правовий статус їхніх організацій, інших законодавчих актів, які стосуються сфери прав національних меншин;
- попередження дискримінації, пропаганди духу міжетнічної толерантності і міжкультурного діалогу, організацію моніторингу законів у даній галузі, піднесення рівня свідомості робітників органів внутрішніх справ і засобів масової інформації;
- виважене використання мов національних меншин (української, російської, гагаузької, болгарської та ін.) у навчальних закладах, засобах масової інформації, у відносинах з органами управління;
- вирішення питань, пов'язаних з підвищенням якості освіти осіб, що належать до національних меншин, у тому числі і якості викладання їм державної мови, розробкою підручників мовами національних меншин, підготовкою відповідних фахівців, полікультурним вихованням;
- розширення участі національних меншин, включно і нечисленних груп, в управлінні державними і громадськими справами;
- вирішення проблем ромської меншини в соціально-економічній галузі та освіті, як органами центрального управління, так і місцевою владою.

Координатором процесу просування і виконання Рамкової конвенції у межах другого циклу моніторингу, як і в попередній період, виступає Департамент міжетнічних відносин, як орган виконавчої влади, відповідальний за провадження державної політики у галузі міжетнічних відносин. Департамент залучає до цієї роботи органи виконавчої влади, у тому числі місцеві органи публічного управління, неурядові організації національних меншин, інші державні та громадські інституції.

Дотримуючись рекомендацій КК представити дані Висновки широкій громадськості негайно по їх отриманні (див. п.5 Висновків) з

метою досягнення більшої прозорості і доступності процесу запровадження Рамкової конвенції, було вжито наступних заходів:

- текст Висновків переклали на державну мову;
- 20 січня 2005 р. Висновки були опубліковані в газеті “Незалежна Молдова”, засновником якої є Уряд Республіки Молдова;
- 19 лютого 2005 р. відбувся круглий стіл “Рамкова конвенція про захист національних меншин: другі Висновки по Молдові Консультативного комітету Ради Європи” за участю представників органів центрального і місцевого публічного управління, у тому числі АТУ Гагаузії і району Тараклія, лідерів етнокультурних організацій національних меншин, засобів масової інформації;
- текст Висновків направили до низки центральних відомчих і місцевих органів влади республіки, які висловили свою думку щодо рекомендацій КК у галузях культури, освіти, засобів масової інформації, стану ромської меншини та інших проблем, які стосуються прав національних меншин Республіки Молдова.

Органи влади Республіки Молдова висловлюють зацікавленість у розвитку співробітництва і взаємодії з Консультативним комітетом (включно і матеріальної підтримки) в організації конкретних заходів задля просування других Висновків і втілення висловлених у ньому рекомендацій, а саме:

- циклу регіональних інструктивно-методичних семінарів (у місцях компактного мешкання національних меншин);
- публікації тексту других Висновків мовами найбільш численних національних меншин: українською, російською, гагузькою, болгарською, ромською;
- міжнародного загальнореспубліканського семінару в Кишиневі за участю представників Консультативного комітету Ради Європи, представників органів центрального і місцевого публічного управління;
- циклу навчальних семінарів з проблем формування духу толерантності в мас-медіа, базових принципів полікультурної освіти, консолідації громадянського суспільства;
- надання консультативної і фінансової допомоги для вирішення проблем циганського/ромського населення.

Підтримка Консультативним комітетом названих акцій сприятиме удосконаленню системи адекватного задоволення соціально-культурних інтересів національних меншин, підвищенню ефективності застосування чинного міжнародного і національного законодавства, сприятиме в цілому наступності процесу просування Рамкової конвенції про захист національних меншин у Республіці Молдова.